

MEGJEGYZÉSEK CSERTÖLGYESEINKRŐL, AKÁCSAINKRŐL ÉS NEMESNYÁRASAINKRŐL

A csertölgy — különösen a hatvanas évek második felében — erdeink egyik legvitatottabb fafaja volt.

Területfoglalás

1980. január 1-én a csertölgy-szálerdők területe 102,6 ezer hektárra, a sarjerdőké 76,8 ezer hektárra, együttes területük 179,4 ezer hektárra terjedt ki. A területi arány az ország faállománnyal borított összes területéből $7,0 + 5,2 = 12,2\%$.

A csertölgyesek területe mindkét eredetben csökkenő irányzatú, különösen a két legfiatalabb korosztályban, tehát a csertölgy vitatása óta létrejött ill. -hozott faállományokban. Ez egyben azt is jelenti, hogy mind a korosztály-, mind a vágásérettségi viszonyok jelentős aránytalanságot mutatnak.

Külön is említést érdemel, hogy a csertölgy összes területéből a sarjeredetűek kétötödénél nagyobb hányadot képviselnek.

Elterjedés

A legtöbb csertölgyes a Dunántúl északi részén (közel 70 ezer hektár), majd az Északi Középhegységben (55 ezer hektár) s végül a Dunántúl déli részén (39 ezer hektár) található. Területe az Alföldön minimális, a Duna—Tisza köze északi részén némileg több. Az eredet szerinti összetétel a Dél-Dunántúlon a legkedvezőbb: a sarjasok területi aránya alig haladja meg a 20% -ot.

Élőfakészlet

A cseresek élőfakészlete $22,0 + 14,7 = 36,7$ millió m^3 . Ez arány szerint: $8,7 + 5,8 = 14,5\%$. A területi arányokhoz viszonyítva tehát mind a szál-, mind a sarjerdők élőfakészletaránya nagyobb. Ennek elsősorban az az oka, hogy a csertölgyesek átlagos kora mindkét eredetben nagyobb az országos átlagnál. Ebben az is közrejátszik, hogy a fiatal cseresek területének csökkenése növeli az átlagos kort.

Hektáronkénti fatömeg

A fajlagos fatömeg a szálerdőkben $214,0 m^3/ha$, a sarjerdőkben $191,8 m^3/ha$. A szálerdők hektáronkénti fatömege a 21—30 éves korosztálytól jóval nagyobb a sarjeredetűekénél.

A szálerdők hektáronkénti fatömegét megyei bontásban, az átlagos kor függvényében korrelációs számítással vizsgáltuk. Az összefüggés szoros: $r = +0,909$.

Az optimum földrajzi helye

A csertölgy-szálerdők hektáronkénti fatömege a 71—80 éves korosztályban (ide esik országosan az átlagos vágásérettségi kor) egyedül Zala megyében haladja meg a $400 m^3/ha$ -t, 300 és $400 m^3/ha$ között van Borsod-Abaúj-Zemplén, Békés, Vas, Győr-Sopron, Veszprém, Komárom, Somogy, Baranya és Tolna megyékben.

Vágásérettségi adatok

A véghasználati hozami terület $1320 + 1020 = 2340$ hektár. Az átlagos vágásérettségi kor tehát a szálerdőkben 77,7 év, a sarjerdőkben 75,2 év. Ha nem lennének tekintettel azokra a fafajokra, amelyek a csertölgynél értékesebbek és vele egyenesen alkotnak faállományokat, egyben a vágásérettségi kor megállapításában is alapul szolgálnak, akkor a csertölgyesek, különösen a sarjerdők vágásérettségi korát magasnak kellene ítélnünk; a sarjerdők vágásérettségi kora alig kisebb a szálerdőkénél. A vágáséretté váló faállományok területe a szálerdőkben fokozatosan csökken, a sarjerdőkben állandónak tekinthető.

Véghasználati kitermelési lehetőség

A csertölgyszál- és sarjerdőkben együttesen — 30 éves perspektíva alapulvételével — évente kb. 3400 hektár vágásterületen 950~1000 ezer bruttó m³ véghasználati kitermelés lehetséges.

Az akác századunk eleje óta az ellentétes előjelű viták pergőtüzében áll. Ezt jórészt az váltotta ki, hogy az akácot a termőhely iránt talán túlságosan is igénytelen fafajnak ítélték, és ennek a felfogásnak az érvényesítése az akác termesztésében számos hibára vezetett. A viták eredményeképpen legalább annyi következtetés leszűrhető, hogy — a többi fafajhoz hasonlóan — jó termőhelyen az akác is jobban ill. gyorsabban nő. Ugyanakkor azonban az is felmerül az akác vitatóiban, hogy a jobb termőhelyekre az akácnál értékesebb fafajt célszerű telepíteni.

Területfoglalás

Az akác szálerdők területe 95,1 ezer hektár, a sarjerdőké 172,5 ezer hektár, tehát együttesen 267,6 ezer hektár. E területek arányai a faállománnyal borított összes erdőterülethez képest: $6,5 + 11,8 = 18,3\%$. Az akácoknak közel a kétharmada sarjeredetű. Az akácok területe az erdőgazdálkodó szektorok között nem egyenletesen oszlik meg: az állami erdőgazdaságok az összes akácok 39%-ában, a termelőszövetkezetek az 51%-ában gazdálkodnak. Hasonló a helyzet az eredet szerinti megoszlásban is a szektorok közt: az állami erdőgazdaságok mintegy 60 ezer hektár, a termelőszövetkezetek közel 100 ezer hektár akác sarjast kezelnek.

Elterjedés

Az akácok legnagyobb hányada a Dunántúl déli részén (27%), ezt követően az Alföld északi részén (18%) és az Alföld déli részén (12%) található. Az egy megyére eső legnagyobb akácterület Bács-Kiskun megyéé, majd Szabolcs-Szatmár, Somogy, Hajdú-Bihar és Nógrád megye a sorrend.

Élőfakészlet

A szálerdők élőfakészlete 11,7 millió m³, a sarjerdőké 21,7 millió m³, együttesen 33,4 millió m³. Ugyanez arányok szerint: $4,6 + 8,6 = 13,2\%$. Az akácok élőfakészlet-aránya tehát jóval kisebb a területi aránynál. Ennek fő oka az, hogy az akác vágásérettségi kora mindkét eredetben jóval kisebb az átlagos-

nál, és az élőfakészlet felhalmozására rendelkezésre álló időt az akác viszonylag gyorsabb növekedése nem tudja ellensúlyozni.

Hektáronkénti fatömeg

A szálerdők hektáronkénti fatömege $123,6 \text{ m}^3/\text{ha}$, a sarjerdőké $125,7 \text{ m}^3/\text{ha}$. A 21–30 éves korosztálytól kezdve az akác szálerdők fajlagos fatömege nagyobb a sarjerdőkénél. A sarjerdők átlagos életkora azonban jóval nagyobb a szálerdőkénél, s ez az oka annak, hogy egészében a sarjerdők hektáronkénti fatömege nagyobb. A hektáronkénti fatömeg megyénként jelentős eltéréseket mutat. Az ebben jelentkező különbségek fő okát azonban csak a szálerdők esetében volt módunk megtalálni, mégpedig a korban is meglevő különbségek folytán: $r = +0,772$. Az akác sarjerdők hasonló törvényszerűséget nem adnak. Ennek oka — többek között — az is lehet, hogy az akác sarjerdők adataiban elválaszthatatlanul keverednek első, második és további sarjak, s ezek az ömlesztett adatok nem alkalmasak az átlagos kor és az átlagos fatömeg (növekedés) összefüggéseinek a vizsgálatára.

Vágásérettségi adatok

A szálerdők véghasználati hozami területe 3053 hektár, a sarjerdőké 5497 hektár, együttesen 8550 hektár. Ezekből következően országosan az akác szálerdők vágásérettségi kora 31,13 év, a sarjerdőké 31,36 év. Eleve feltűnő, mert nyilvánvaló hiba az erdőgazdasági üzemtervekben az akác sarjerdők magasabb vágásérettségi kora.

A vágáséretté váló faállományok területe 10–10 évenként mind a mag-, mind a sarjeredetű akácokban csökken.

Már itt is szükséges annak a megállapítása, hogy célszerűbb lenne az akác szálerdőkre kb. 30 éves, a sarjerdőkre kb. 25 éves vágásérettségi kor megállapítása országos átlagban.

Véghasználati kitermelési lehetőség

30 esztendő időtávlat alapulvételével és az üzemtervekben tervezett vágásérettségi korokkal számolva évente 8550 hektár vágásterületen az 1,6 millió bruttó m^3 -t némileg meghaladó véghasználati fatömeg termelhető ki.

Ha azonban átmenettel áttérnénk a 30 ill. 25 éves vágásérettségi korra, akkor a véghasználati hozami terület $3187 + 6920 = 10\,107$ hektár lenne. A faállományok fiatalabb korban történő kitermelése miatt a véghasználatok hektáronkénti fatömege csökkenne és ezért a tartós véghasználati fatömeg kissé az 1,6 millió bruttó m^3 alá esnék.

A kisebb vágásérettségi korokra való áttérés mintegy 8–10 évet vehetne igénybe és ez idő alatt az akác véghasználati fatömege elérhetné kb. a 2 millió bruttó m^3 -t. Az ilyen átmeneti időszaknak igen sok feltételét kell a megfelelő időben megteremtteni.

A nemesnyárasok neve utal arra, hogy számos nyárfaj ill. fajta, változat stb. összefoglaló nevről van szó.

Területfoglalás

Területük 1980. január 1-én 126,1 ezer hektár volt. Ez az ország akkor faállománnyal borított területének 8,6%-át tette ki.

Elterjedés

A nemesnyárok közel fele (kb. 54 ezer hektár) az Alföldön található, egy jelentős része a Dunántúl északi részén, elsősorban a kisalföldi Duna-hullám-térben. Megyei viszonylatban a legnagyobb területtel Pest (18,8 ezer hektár), Bács-Kiskun (18,8 ezer hektár) és Győr-Sopron (13,7 ezer hektár) megyékben szerepelnek.

Élőfakészlet

A nemesnyárok élőfakészlete 11,7 millió m³, s ez az országos élőfakészlet 4,6%-ának felel meg. Az élőfakészlet-arány jóval kisebb a területi aránynál: nemesnyárasaink nagyon fiatalok (az említett időpontban az átlagos koruk országosan 12,8 év volt) olyan mértékig, hogy a fiatal kor következményeit a nemesnyárasok gyors növekedése nem tudja kompenzálni.

Hektáronkénti fatömeg

A fajlagos fatömeg országos átlaga 93,1 m³/ha. Ez az érték megyénként igen nagy eltéréseket mutat. A megyei átlagos korok függvényében a hektáronkénti fatömeg szoros kapcsolatra utal: $r = + 0,795$.

Az optimum földrajzi helye

Ennek megállapítása érdekében a 21–30 éves korosztály hektáronkénti fatömegét vizsgáltuk. A legnagyobb Győr-Sopron megyében (295 m³/ha), majd Szabolcs-Szatmár megyében (287 m³/ha) és Tolna megyében (272 m³/ha).

Vágásérettségi adatok

A nemesnyárasok véghasználati hozami területe 5232 hektár s ez 24,1 év átlagos vágásérettségi kornak felel meg. A nemesnyárasok telepítési fődőszakának ismeretében is nyilvánvaló, hogy az első 10 évben kevesebb, a másodikban több, a harmadik 10 évben jóval kevesebb nemesnyáras válik vágáséretté.

Véghasználati kitermelési lehetőség

Bár az első 10 évben arányos mértékben nem válnak vágáséretté nemesnyár faállományok, javasolható a véghasználati terület 5200~5250 hektárban való előirányzása. Az ennek megfelelő véghasználati fatömeg mintegy 950 ezer bruttó m³.

Dr. Sali Emil

Légszennyeződések nagy területű feltérképezéséről számol be *J. Pollanschütz*, a MITT. Forstl. Bund. Vers. Anst. 1981. évi 135. füzetében (125–133. o.). Eszerint 1971 és 1978 között két osztrák tartomány felett Kodak infravörös filmre, 1:8000 és 1:12000 méretarányban légi felvételeket készítettek a légszennyeződések fókuszainak megismerése céljából. A munkát a regionális tájtervezés szolgálatában készítették. Pollanschütz ismerteti az alkalmazott módszert, a fakoronák életképességének osztályozására kidolgozott rendszerezést és a vizsgált területet. Megemlíti néhány, munkával kapcsolatos nehézségről is.

(Ref.: *dr. Szodfridt I.*)